

№ 32 (2022) С. 21–28
National Academy of Fine Arts and Architecture Collection of Scholarly
Works «Ukrainian Academy of Art»
ISSN 2411–3034
Website: <http://naoma-science.kiev.ua/>

УДК 72.03/711
ORCID ID: 0000-0002-6183-897X
ORCID ID: 0000-0003-4164-5609
DOI: <https://doi.org/10.32782/2411-3034-2022-32-2>

Ернест Лукач

*аспірант кафедри теорії, історії архітектури та синтезу мистецтв,
Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури
ernest.lukach@naoma.edu.ua*

Оксана Кліщ

*кандидат архітектури,
старший викладач кафедри образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва
та реставрації творів мистецтва
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,
klishch@kpnpu.edu.ua*

ПЕРЕДУМОВИ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ СПАДЩИНИ В КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСТА

Анотація. У статті розглянуто проблематику усвідомлення сутності історичного середовища міста. Мета дослідження полягає у розкритті природи поняття спадщини в контексті історичного міста і розгляді основоположних концепцій формування міського середовища. У межах роботи здійснено історичний екскурс до передумов формування поняття спадщини та проаналізовано підходи до збереження історичного середовища міст. У висновках підсумовано, що реконструкція єдиного дискурсу про антропогенне середовище, здатного враховувати потреби збереження міст і потреби міського розвитку, була і залишається сьогодні центральною проблемою в сучасних дебатах про архітектуру та міське планування.

Ключові слова: культурна спадщина, історичне міське середовище, пам'ятка архітектури.

BACKGROUND AND EVOLUTION OF THE HERITAGE CONCEPT IN THE CONTEXT OF THE HISTORICAL ENVIRONMENT OF THE CITY

Ernest Lukach, Oksana Klishch

Abstract. The article deals with the problem of understanding the essence of the historical environment of the city. The purpose of the study is to reveal the nature of the heritage concept in the context of a historical city and consider the fundamental concepts of the formation of the urban environment. As part of the work, a historical digression to the prerequisites for the formation of the heritage concept was carried out, and approaches to preserving the historical environment of cities were analyzed. In general, urban conservation is a modern idea, although the sense of community and identity is as old as urban civilization and certainly belongs to all cultural contexts. In order to better understand the essence of the concept's interpretation, it is worth analyzing the historical circumstances of its evolution.

The presentation of the main material is divided into 4 stages: 1) Prerequisites for the formation of the heritage concept; 2) Historical city as a heritage; 3) Movement against the historical city; 4) New approaches to urban preservation.

Today, the need to ensure the “sustainability” of development has reopened not only reflections on the historical city as a “model” but also the connection of the city with its territorial and ecological context. In conclusion, it is summarized that over the past decades, the attention of the architectural profession

has been focused both on urbanism and the “objects” of design. The contrast between the preservation of the existing city and the new design is becoming sharper and more controversial among professionals and institutions. This indicates the importance of reconstructing a unified discourse on the built environment that can take into account the needs for urban conservation and urban development. The relevant situation has been and remains a central issue in contemporary debates about architecture and urban planning.

Key words: cultural heritage, historical urban environment, architectural landmark.

Постановка проблеми. Загалом збереження міст — це ідея сучасності, хоча відчуття спільноти та ідентичності є такими ж давніми, як міська цивілізація, і, безперечно, належить до всіх культурних контекстів. Ідея збереження міст була розроблена після Французької революції, коли в Європі XIX ст. зароджувався новий соціальний і економічний порядок. Після більше ніж століття теоретичних та емпіричних випробувань збереження міст справді стало ключовим напрямом державницької політики. В Україні термін «історичне середовище» набув поширення в 90-х роках минулого століття, проте дотепер ми можемо спостерігати його різнопланове трактування. Щоб краще зрозуміти сутність проблеми трактування поняття, варто проаналізувати історичний контекст його еволюції.

Актуальність дослідження. Чітке усвідомлення сутності історичного середовища сприятиме як збереженню його цінної спадщини, так і появі нових архітектурних об'єктів — сучасних, проте гармонійних до ідентичної, історично успадкованої забудови.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідники і практики збереження історичної спадщини стверджують, що архітектори епохи постмодерну більш чутливі до значення історії і тим визнається необхідність проектування будівель, які будуть сумісні з їх контекстами [10]. Наприклад, редактор спеціального випуску *Harvard Design Magazine* 23 [7, с. 3] стверджує: «Коли нова архітектура додається до старої, результати можуть мати багатство, складність і глибину, яких важко досягти в абсолютно нових структурах». Він розглядає два підходи до проектування сучасної архітектури в історичних середовищах: по-перше, діалогічний підхід, а по-друге, реконструкція або імітаційний підхід. Діалогічний підхід «інтегрує історію та різні цінності в сьогодення ... надаючи теперішньому більше визначення через порівняння і контраст», тоді як альтернативний підхід полягає у реконструкції або імітації старого і вважається заснованим на «передаванні туги за знайомим»; однак він зазначає, що реконструкція або імітація архітектури «більше не є життєздатними чи чесними способами будівництва та способами

існування, намагаючись радше жити минулим, аніж оцінювати його як минуле або використовувати для поглиблення нашого розуміння сьогодення».

Сучасні українські науковці наголошують, що міський організм, його середовище, зазнаючи часових змін унаслідок розвитку суспільства, не залишається константою, а рух у часі фіксується стилістикою об'єктів успадкованого просторового каркаса середовища [3, с. 14–20]. Проте, аналізуючи заповідні території історичних міст, спостерігається, що діюча система охорони пам'яткових містобудівних комплексів є недостатньо розробленою і малоефективною, а роботи з регенерації гальмуються в першу чергу через відсутність науково-методичного, правового та організаційного забезпечення [1]. Із цієї причини розробляються нові моделі проектно-організаційної діяльності, де вагоме місце посідає визначення понятійного апарату.

Мета статті — розкрити природу та проаналізувати еволюцію поняття «спадщина» в контексті історичного міста і основоположних концепцій розвитку його середовища.

Виклад основного матеріалу.

1. Передумови формування поняття спадщини. Сучасне бачення культурної спадщини було розроблено на основі визнання цінності історичної пам'ятки, як показано, зокрема, Франсуазою Шой [5]. Виникнення поняття «спадщина» пов'язане зі створенням сучасних національних держав і необхідністю визначення власних традицій та ідентичності.

Поява таких товариств та інституцій, як Товариство захисту старовинних будівель, заснованого Вільямом Моррісом¹ (Велика Британія, 1877), Комісія з історичних пам'яток (Франція, 1937), демонструють зростаючу важливість спадщини та пам'яток у розвитку сучасного суспільства в Європі. Однак цей важливий рух не стосувався історичного міста загалом, а був зосереджений на окремих пам'ятках минулого.

¹ Вільям Морріс (1834–1896) — англійський художник і письменник, пов'язаний з англійським рухом мистецтв і ремесл. Маніфест Товариства захисту старовинних будівель, опублікований у 1877 р., був першою спробою пропаганди збереження та встановлення принципів збереження.

Промислова революція привела сільські маси до міст, де вже бракувало елементарної гігієни. Протягом більшої частини ХІХ ст., поки не було сформовано нове усвідомлення цінності його спадщини, історичне місто розглядалося, по суті, як місце фізичного та морального занепаду. У результаті це породило хвилю новаторських та утопічних експериментів, очолюваних соціальними мислителями, філантропами та політиками. Фаланстер Ф. Фур'є і Нью-Ланарк Р. Оуена² були утопічною відповіддю на кризу, яка надихнула важливі соціальні реформи та стала ключовим внеском у визначення сучасних принципів міського планування.

Однак вони не створили такої потужної сили змін для історичного міста, як рух «міських інженерів», який мав на меті виправити антисанітарні умови життя робітничих класів [12]. Головним завданням інженерів було знесення великих частин історичного міста для створення кращого житла, відкритих просторів та санітарної інфраструктури: ця політика мала великий вплив на міське планування протягом понад століття та діє в містах багатьох країн, що розвиваються навіть сьогодні (зокрема, у Китаї).

Кожна індустріалізована країна в Європі, Америці та навіть Японія розробила правила та плани очищення та перебудови занепадлих частин міста: багато історичних міст стали свідками процесів оновлення – від знесення внутрішніх міських стін до відкриття нових площ і проспектів. Виразним прикладом оновлення міста став план Ж.-Е. Османа у Парижі між 1850 і 1870 рр., який змінив обличчя столиці. Дана модель була застосована в багатьох інших столицях та історичних містах (Рим, Каїр, Тегеран, Софія та Стамбул...).

Такі плани не були спрямовані на локальні ситуації, скоріше вони прагнули перепланувати все місто, щоб відповідати вимогам сучасного життя (зокрема, дорожнього руху), створити нові житлові та комерційні приміщення. Ми можемо знайти сліди «османівських» методів і в проектах сьогодення.

Упродовж ХІХ ст. історичне місто не було визнане системою спадщини. Важливими були

пам'ятники, які були символами його традиції: собори, палаци, сади та монументи. Історичне місто як категорія спадщини в сучасному розумінні було визначено на зламі ХІХ–ХХ ст. І лише в другій половині ХХ ст. збереження історичних міст стало предметом для планувальників та архітекторів, спочатку в Європі, а згодом і в інших регіонах. Власне, навіть питання формування стратегій збереження, реставрації чи реконструкції пам'яток історичної спадщини ніколи не миналося без протиріч. Поляризація між ностальгічним і інтервенціоністським підходами спостерігається ще й дотепер. Проте завдяки внеску далекоглядних мислителів і практиків на зламі ХХ ст. була створена сцена для появи сучасних ідей щодо збереження.

Ключову теоретичну розробку запропонував видатний віденський історик мистецтва Алоїз Рігль [8], чії ідеї визначили роль спадщини у сучасному суспільстві й досі становлять основу наших теорій її збереження. У фундаментальній книзі «Сучасний культ пам'яток» він виділяє дві категорії цінності спадщини.

Перша категорія – це цінність «пам'яті» і стосується «давності» спадщини як важливого чинника. Оцінка «цінності старовини» не вимагає спеціальної освіти, а, навпаки, є поняттям, яке є легкодоступним для публіки.

Друга – пов'язана із «сучасністю» і «споживчою вартістю» пам'яток, характеристикою, яка дає змогу відрізнити їх від археології та руїн. Цінність використання має значення «мистецька цінність» і «новизна». Перше стосується художніх якостей стародавнього пам'ятника, які ми все ще можемо сприйняти, тоді як друге стосується «недоторканого» вигляду твору мистецтва, що надає пам'ятнику вищої цінності в очах мас.

А. Рігль привносить фундаментальну концептуальну інновацію, яка вплинула на мислення про спадщину до сьогодні: тлумачення збереження пам'яток через теорію цінностей.

Окрім того, він розглядає шляхи вирішення «конфлікту» між різними цінностями спадщини (наприклад, між історичними та споживчими). Тому ця книга містить критичний посібник для адміністраторів і практиків щодо того, як поводитися зі спадщиною. Але його інтелектуальні амбіції виходять за рамки цього, оскільки він має справу з елементом, який став критичним у сучасній політиці збереження: зростаючий інтерес широкої громадськості до цінностей античності та розвиток

² Франсуа Марі Шарль Фур'є (1772–1837) – французький філософ, розробив теорію універсальної гармонії, яка втілювалася у Фаланстері (Phalanstère) – утопічній громадській будівлі, яка задумувалась як організаційна основа нової держави; Роберт Оуен (1771–1858) – соціальний реформатор, його пропозиції щодо реформи процесу промислового виробничого були реалізовані на бавовняній фабриці в Нью-Ланарку.

великої індустрії навколо цього, культурного туризму. Із роботами А. Рігла спадщина нарешті асоціюється із сучасністю.

Хоча ці ранні розробки не зосереджувалися конкретно на історичному місті як такому, вони, безперечно, заклали основу сучасного підходу до збереження міської спадщини.

2. Історичне місто як спадщина. Затримку у визначенні історичного міста як спадщини можна пояснити складністю міського організму з його подвійною природою місця, що містить пам'ятки великої символічної та художньої цінності, а також тканину «малої» архітектури, народної мови, який набагато більше піддається переходу та заміщенню. Відсутність інтересу та знання цієї структури, кадастрів і технічної документації стала чинником цього значного відставання.

Лише наприкінці XIX ст. була розроблена «оперативна» концепція історичного міста паралельно з розвитком нової дисципліни – містобудування. Найвидатніший урбаністичний мислитель того часу Камілло Сітте³ висловив ідею про те, що історичне місто мало в собі «естетичну» цінність, вищу за цінність сучасного міста. Його книга 1889 р. «Містопланування відповідно до художніх принципів» [9] ознаменувала переломний момент в архітектурній теорії та лежить в основі планування міста.

Для сучасних принципів збереження міст теорія К. Сітте важлива з двох причин: вона встановлює історичне місто як естетичну модель, джерело натхнення для сучасного дизайну, і це прокладає шлях для розвитку практики збереження міст. Його ідея безперервності розвитку міст також є важливим наслідком для майбутнього розвитку політики збереження. Роботи К. Сітте піддалися критиці з боку прихильників модернізму, зокрема Ле Корбюзьє, які побачили в його теорії реакційний підхід, що суперечило ідеалам тогочасного урбанізму. Однак його інноваційні ідеї надихнули проекти збереження міст у Європі та колоніальному світі та забезпечили основу для розроблення нових підходів до архітектури та планування, уперше розглянувши питання збереження міст з оперативного погляду.

До цього періоду справді можна віднести витоки як сучасного містобудування, так і збереження міст. Роботи Камілло Сітте та

деяких його послідовників, таких як Вернер Гегеман у Німеччині, Реймонд Анвін в Англії, Густаво Джованні в Італії, Марсель Поете в Франції і Чарльз Булс у Бельгії, якщо згадати лише деяких із найбільш значущих представників, демонструють здатність проектувати сучасну метрополію в майбутнє, водночас інтерпретуючи та цінуючи історію та наступність. Міські пам'ятки та історична міська тканина розглядаються як бетонні опори для нового дизайну. Місто не мислиться як статичний об'єкт, а, навпаки, як такий, що перебуває у стані постійної трансформації. Ця концепція являє собою радикальний відхід від принципів міських «гігієністів» і визначає головну мету планувальника та архітектора в мистецтві поєднання функціональної потреби та краси.

У цей насичений період інтелектуального бродіння, мабуть, найбільш інноваційними мислителями та практиками були німецький архітектор і критик Вернер Хегеман та шотландський урбаніст і біолог Патрік Гедес [4]. В. Хегеман був першим планувальником, який поєднав архітектурний дискурс між Європою та Америкою, а П. Гедес уперше бачить для планування міста важливість розуміння духу місця (сліди, спогади та колективні асоціації цінностей із простором).

Важливість цих перспектив буде визнана в другій половині XX ст. як реакція проти антиісторичного та функціоналістичного підходів модернізму. Інструменти для збереження міст визначив Густаво Джованні⁴ [12]. По суті, саме він увів термін «міська спадщина».

Сучасність підходу Г. Джованні вражає: і романтична, меморіальна функція Раскіна, і раціональний, модельний підхід Сітте перекомпоновані в єдине бачення, яке здатне об'єднати низку суспільних потреб в одне всеосяжне бачення. Його внесок не обмежується цією теоретичною структурою. Оскільки він був воєвничим практиком, він також розробив повну методологію управління та збереження історичного міста, яка залишається сьогодні основою дисциплінарного підходу. Інтегративна система планування розглядається як ключовий інструмент управління історичним містом у сучасному міському розвитку.

³ Камілло Сітте (1843–1903) – австрійський архітектор і теоретик, суттєво оновив бачення міста, запропонувавши принципи міського планування та управління, засновані на спостереженні за естетикою та функціями існуючих громадських просторів та на інтеграції історії в міське планування.

⁴ Густаво Джованні (1873–1947) – італійський архітектор та інженер, його інтереси варіювалися від архітектури та історії мистецтв до містобудування. Із 1927 по 1935 р. він керував Школою архітектури Римського університету, де викладав реставрацію пам'яток.

Дуже важливим принципом, установленим Г. Джованоні, була необхідність збереження збудованого «середовища» історичних пам'яток, міської тканини, яка представляє шари часу. Рішуче критикував музейне заморожування історичних центрів як звичайну практику того часу в Італії та інших країнах, що складалося з ізоляції історичної тканини від сучасного життя та створення спеціалізованого району, який використовувався для туристичних цілей.

Беручи до уваги складність такого підходу, можемо вважати його попередником політики збереження, яка була розроблена на міжнародному рівні, значною мірою під його впливом або впливом його послідовників, у другій половині ХХ ст.

3. Перелом: рух проти історичного міста.

Було б неможливо зрозуміти сучасні виклики збереження міст без посилання на великий перелом у баченні та практиці архітектури та міського планування в період модернізму й функціонального розвитку міст.

Інтелектуальне життя післявоєнного періоду знайшло своє вираження в розвитку авангардних шкіл, таких як Баухауз у Німеччині чи Вищі художньо-технічні студії у Росії, а також у рухах, таких як «Де Стайл» у Голландії.

У 1923 р. Ле Корбюзьє переосмислив парадигму архітектури та міського планування, закликаючи архітекторів не залишатися прив'язаними до моделей і стилів минулого, які були відірвані від потреб і реалій сьогодення [2]. Доктрина руху, розроблена в 1920–1930-х роках на міжнародному рівні через СІАМ (Конгрес міжнародної модерної архітектури), сприяла руйнуванню традиційного міста та створенню нового сучасного міського комплексу, заснованого на громадській забудові високої щільності, з функціональними та інноваційними типами житла та продуманою транспортною інфраструктурою.

У цьому контексті історичне місто є негативною моделлю, яка характеризується надмірною щільністю, відсутністю світла, вентиляції та сонячного освітлення, де послуги знаходяться на відстані від житлових районів. Запропоновані вирішення прості та зрозумілі: знесення нездорових районів і заміна їх зеленими насадженнями та сучасними будинками. Окремий розділ документа стосується міської спадщини, яка розглядається, по суті, як набір пам'яток, які слід поважати в ім'я їхньої історичної та «сентиментальної» цінності, оточених «нетрями», які можна було б знести, за винятком деяких «зразків», які можуть бути збережені для їх документальної цінності.

Соціальні експерименти 1920-х і 1930-х років, а також роботи великих майстрів Вальтера Гропіуса, Людвіга Міс ван дер Роє і Ганнеса Майєра створили моделі, що впливали на житлове будівництво та розвиток міст протягом ХХ ст. Розлом, створений модернізмом, мав значний вплив на збереження історичного міста з довготривалими наслідками аж дотепер, а те, як архітектори мають працювати з історичним контекстом, є стрижнем сучасних дискусій. Іронія історії полягає у тому, що перший важливий сучасний документ про збереження, який сьогодні зазвичай називають Афіньською хартією, був виданий майже одночасно з маніфестом СІАМ.

У певному сенсі це є відправною точкою сучасної консервації та заснування міжнародного (хоча на той час переважно європейського) руху за збереження спадщини, який відкрив шлях до сучасних хартій, створення багатьох міжнародних організацій для збереження і прийняття міжнародних конвенцій, таких як Конвенція про всесвітню спадщину 1972 р. Афіньська конференція 1931 р. уперше запропонувала можливість порівняти різні національні підходи до збереження та законодавства, а також налагодити обмін між різними дисциплінами.

Незважаючи на те що основним мотивом залишалось «естетичне» бачення спадщини, типове для традиційного європейського підходу, Конференція відкрила нові шляхи вирішення таких питань, як освіта громадськості та використання науки для збереження. Нарешті, Конференція започаткувала концепцію міської спадщини, підтримала інтеграцію будівельної спадщини в міське планування, збереження використання історичної тканини та повагу до розташування пам'яток, особливо коли планується будівництво нових будівель.

Хоча висновки конференції вже були визнані Лігою Націй у 1932 р., їх важливість стала очевидною лише після Другої світової війни з прийняттям Венеціанської хартії 1964 р. та зростанням міжнародного руху за збереження під егідою ЮНЕСКО.

Практика міського планування в першій половині ХХ ст. характеризується великою різноманітністю принципів, і ця різноманітність усе ще є частиною сучасних дискусій. Однак іншими домінуючими темами є зростаюча роль збереження міст і створення міжнародного руху, здатного впливати на політику не лише в західному контексті, а й передусім в інших регіонах світу.

4. Поза модернізмом: нові підходи до збереження міст. Розрив, створений модернізмом між обґрунтуванням збереження спадщини та новою забудовою, сильно вплинув на збереження історичного міста. Хоча принципи збереження пам'яток, принаймні в європейському контексті, уже були закріплені в кількох національних законодавствах у ХІХ та на початку ХХ ст. і створені спеціалізовані інституції збереження, більшість історичних міських територій не охоронялася як «спадщина». Ця ситуація уможливила «заплановане» видалення багатьох історичних районів як до, так і після Другої світової війни.

Типи будівель і технології здавалися придатними для задоволення нагальних і масштабних потреб післявоєнної реконструкції та економічного зростання, і політики не проявляли великого інтересу до збереження протягом перших двох десятиліть після війни. Проте в ті роки оформилися два важливі процеси.

Першим процесом була реакція проти модернізму, яка викликала активну дискусію серед архітекторів, планувальників і державних службовців щодо політики та методології нового дизайну та управління містом. Ця дискусія має вирішальне значення для розуміння еволюції збереження міст у післявоєнний період, оскільки саме тоді було встановлено багато соціальних, фізичних і культурних цілей і розроблено нові операційні інструменти.

Другим процесом було зростання міжнародного природоохоронного руху, який зміг заснувати власні національні та міжнародні інституції та визначити принципи і операційну практику. У 1960-х роках стало очевидним, що стандартизоване застосування сучасних принципів планування та архітектури спричинило низьку якість житла, монотонні та повторювані міські простори та соціальну маргінальність.

Низька якість сучасних міських просторів виявила контраст між новими забудовами та історичним містом, де, незважаючи на погані житлові умови, міські простори були набагато приємнішими. Криза модерного руху стала очевидною навіть у його власних колах: у 1959 р. СІАМ провів своє останнє засідання, його члени визнали кінець руху та розгалужувалися в різних напрямках.

Інтерес до соціального планування, який лежав в основі модерного руху, продовжувався в роботі молодих членів СІАМ, таких як голландські архітектори Альдо ван Ейк і Якоб Бакема, британці Елісон і Пітер Смітсон, грек Джордж Канділіс та італієць Джанкарло Де Карло, які відокремилися і заснували

групу «Тім 10». Робота цих авторів вплинула на перетворення питання середовища існування людини на міжнародне занепокоєння, що, зрештою, призвело до створення Агентства ООН із середовища проживання⁵.

Дж. де Карло був тим, хто започаткував нові шляхи управління історичними міськими районами. Він віддавав перевагу участі громадян і консенсусу як інструменту планування та архітектурного проектування.

Установивши головною метою збереження цінностей минулого, він зміг переконливо сформулювати нову мову дизайну, сумісну з історичною тканиною. Його найзначнішим внеском у цій галузі залишається генеральний план італійського ренесансного міста Урбіно, де він зміг гармонійно інтегрувати свої нові університетські будівлі в міський ландшафт (Gussione).

Інша важлива течія думки, що виникла з модернізму, зосередилася на фізичній структурі міста як результаті історичного процесу нашарування. «Міський пейзаж» характеризується своєю історичністю, тобто акумульованими з часом різноманітними історичними формами та значеннями. Цей тривалий історичний процес породжує культурну ідентифікацію мешканців із фізичною структурою міста, яку необхідно включити в процес планування та управління. Розроблений Джеремі В. Р. Вайтхендом підхід [11, с. 36–14] дав змогу розробити цікаву аналітичну основу для опису та пояснення процесів історичного розвитку міст, проте його практичне застосування було дуже обмеженим.

Нові перспективи були розроблені тими, хто намагався оновити дисципліну збереження міст, використовуючи «сприйняття» як інструмент інтерпретації простору. Хоча ці дослідження переважно зосереджені на процесі проектування, вони містять важливі елементи для нової інтерпретації міського досвіду, пов'язаного з історичним містом. У цій галузі дві фігури виділяються важливістю досягнень: Гордон Кален⁶ та Кевін Лінч⁷.

⁵ Агентство ООН-Хабітат було створено з нагоди першої Конференції ООН із населених пунктів (Хабітат І), яка відбулася у Ванкувері, Канада, у 1976 р.

⁶ Гордон Каллен (1914–1994) – британський архітектор, який мав великий вплив на планування та архітектуру своїми творами та проектами. Його книга “The Concise Townscape” (1961) стала однією з найпопулярніших книг про міський дизайн двадцятого століття.

⁷ Кевін Лінч (1918–1984) – американський архітектор і містобудівник, професор Масачусетського технологічного інституту. Його основна увага була зосереджена на тому, як люди сприймають міський ландшафт і орієнтуються в ньому. Також активно займався професійною діяльністю.

Головним інтересом Г. Калена був візуальний вплив міста на людський розум. Оскільки місто є особливою формою ландшафту, його аналіз охоплював усі елементи, що становлять навколишнє середовище: будівлі, дерева, природу, воду, рух транспорту тощо. Мета аналізу полягала у визначенні методології проектування, яка виходить за межі простого «технічні» аспекти створення міста та визначає «мистецтво», яке здатне інтегрувати будівлю та середовище.

Хоча робота К. Лінча базується на подібних проблемах, його мета полягає у тому, щоб визначити систематичну теорію міста. Його новаторська робота «Образ міста» визначає новий об'єкт дослідження для планувальника: ментальний образ. Спираючись на інтерв'ю та карти, намальовані мешканцями, Лінч розробив класифікацію «елементів іміджу міста», нової форми міської морфології, виведеної з погляду окремої людини, де часовий вимір міського досвіду відіграє фундаментальну роль.

К. Лінч ставить під сумнів деякі фундаментальні аксіоми збереження (що зберігати? чому? як слід керувати змінами?), зауважуючи, що часто причини збереження пов'язані із соціальними та інституційними умовностями, які несумісні з мінливими потребами суспільства. Він дійшов висновку, що вміння вибирати елементи, які потрібно зберегти, і керувати змінами краще, ніж поклоніння тому.

Таким чином, вибір щодо збереження має ґрунтуватися більше на турботі про майбутнє, а не про минуле.

Хоча типоморфологічний підхід виявився корисним інтерпретаційним інструментом для керівництва міським збереженням і плануванням, багатьом із тих, хто цікавиться історичним контекстом, цей метод видається занадто детерміністичним, а його застосування надмірно механістичним і пов'язаним із тими ж ризиками, що й негативно ознаменував досвід модерного руху.

Варто згадати й рух «Новий урбанізм» — теорія, яка пропонує планування, натхнене традиційними моделями. Хоча ці позиції отримали широку підтримку серед громадськості та інтелектуалів, вони ніколи не могли висловити архітектурну мову, незалежну від народної мови, або таку, яка просто повторює історичні моделі.

Тим часом Колін Роу⁸ опублікував знакову працю *Collage City* — впливове теоретичне есе,

⁸ Колін Роу (1920–1999) — американський історик архітектури, теоретик, професор архітектури в Корнельському університеті. Був одним із перших критиків невдач модерного руху в архітектурі та розробив теорію, спрямовану на гармонізацію сучасних будівель і традиційної архітектури та міських форм.

яке вказує на необхідність покласти край опозиції між збереженням та новим дизайном і знайти «працездатну розрядку» між існуючими і новими формами. Підхід К. Роу запропонував аналітичний і дизайнерський метод, колаж, спрямований на встановлення методологічної симетрії між старим і новим, щоб забезпечити необхідне посередництво між змінами та існуючою тканиною. У такому підході історичне місто є лише фрагментом, який сам фрагментується процесом історичного нашарування.

Роберт Вентурі⁹ підкреслює, що контекст важливий, тому що він виражає сенс і тому, що він визнає якість місця поза межами однієї будівлі. Виступав проти копіювання стилів, підтримував сучасний словник дизайну і дисонанс як частину архітектурної мови, як вираження складності процесу фізичного нашарування.

Інший, можливо, протилежний підхід, де пріоритет у визначенні людського середовища належить природі, визначив Ян Макхарг¹⁰. Він вийшов за межі західного «протиставлення» двох концепцій, щоб закласти фундамент «екологічного» планування, яке інтегрувало всі змінні природного середовища в нове «людське екологічне планування», засноване на великому проектному масштабі, як столичному, так і регіональному.

Головні висновки і перспективи використання результатів дослідження. В останні десятиліття увага архітектурної професії зосереджується як на урбанізмі, так і на «об'єктах» дизайну. Контраст між збереженням існуючого міста та новим дизайном стає дедалі різкішим і викликає бурхливі дискусії серед професіоналів та установ.

Однак, незважаючи на домінуючу культуру, яка відкидає оцінку контексту в процесі проектування, багато архітекторів і містобудівників намагалися переосмислити системні підходи до управління процесом розвитку міст. Ці підходи ґрунтуються на визначенні великих операційних масштабів, які охоплюють усі елементи території, включаючи історичні, природні особливості та всі функції території. Необхідність забезпечити «сталість» розвитку знову відкрила не лише роздуми про історичне

⁹ Роберт Вентурі (1925–2018) — американський архітектор і одна з головних постатей в архітектурі XX ст. У 1991 р. був удостоєний Прітцкерівської премії в галузі архітектури.

¹⁰ Ян Макхарг (1920–2001) — британський ландшафтний архітектор, автор регіонального планування з використанням природних систем. Засновник кафедри ландшафтної архітектури в Університеті Пенсільванії. Його книга «Дизайн із природою» (1981) започаткувала концепцію екологічного планування.

місто як «модель», але й про зв'язок міста з його територіальним та екологічним контекстом.

Реконструкція єдиного дискурсу про антропогенне середовище, здатного враховувати

потреби збереження міст і потреби міського розвитку, була і залишається сьогодні центральною проблемою в сучасних дебатах про архітектуру та міське планування.

Список використаної літератури

1. Бевз М. В. Методологічні основи збереження та регенерації заповідних архітектурних комплексів історичних міст України (на прикладі Західної України) : автореф. дис. ... д-ра архітектури : 18.00.01 «Теорія архітектури, реставрація пам'яток архітектури» ; ХДТУБА. Харків, 2004. 32 с.
2. Ле Корбюзьє. Архітектура XX века / пер. с франц. В.М. Зайцева, В.В. Фрязинова. Москва : Прогресс, 1977. 304 с.
3. Прибега Л. В. Історичне середовище міста: сутність і засади охорони. *Українська академія мистецтва*. 2021. Вип. 30. С. 14–20.
4. Donatella Calabi. Handbooks of Civic Art from Sitte to Hegemann. C. Bohl, Jean-Franzois Lejeune. Sitte, Hegemann, and the Metropolis: Modern Civic Art and International Exchanges. 270 Madison Ave, New York, NY : Routledge, 2009. P. 161–174.
5. Choay, Françoise. L'orizzonte del posturbano. Officina tre. T. 26. Ernesto D'Alfonso. Officina. 1992. 132 p.
6. Guccione Margherita, Alessandra Vittorini. Giancarlo De Carlo. Le ragioni dell'architettura. Electa Mondadori, 2005. 255 p.
7. Harvard University, Graduate School of Design. Regeneration: Design as Dialogue, Building as Transformation. Special issue, Harvard Design Magazine 2005/2006 (23). P. 3.
8. Riegl, Alois. Der moderne Denkmalkultus: sein Wesen und seine Entstehung. Wien u.a.: Braumüller, 1903.
9. Sitte, Camillo. City Planning According to Artistic Principles. Translated from the German by George R. Collins, Christiane Crasemann Collins. New York: Random House, 1965. 205 p.
10. Tyler, Norman, Ted Ligibel, and Ilene R. Tyler. Historic Preservation: An Introduction to Its History, Principles, and Practice. 2nd ed. New York: Norton, 2009.
11. Whitehand, Jeremy W.R. Morphology and Historic Urban Landscapes. Van Oers (ed.), 2010. P. 35–44.
12. Zucconi, Guido. La Citta Contesa: Dagli Ingegneri Sanitari Agli Urbanisti (1885-1942). 3 Edizione. Jaca Book, 1999. 216 p.

References

1. Bevz M. V. (2004). Metodologichni osnovi zberezhennya ta regeneraciyi zapovidnih arhitekturnih kompleksiv istorichnih mist Ukraini (na prikladi Zahidnoyi Ukraini) [Methodological foundations of preservation and regeneration of protected architectural complexes of historical cities of Ukraine (on the example of Western Ukraine)]. (Avtoreferat disertaciyi doktora arhitekturi). Kharkiv National University of Civil Engineering and Architecture, Kharkiv. [in Ukrainian].
2. Le Corbusier (1977). Arhitektura XX veka. [Architecture of the twentieth century] (Translation from French, edited by Zajcev V.M., Fryazinov V.V.) Moskow: Publishing house "Progress". [in Russian]
3. Prybyeha L. V. (2021). Istorichne seredovishe mista: sutnist i zasadi ohoroni. [The historical environment of the city: the essence and principles of protection]. Zbirnik naukovih prac «Ukrayinska akademiya mistectva» [Collection of scientific works "Ukrainian Academy of Arts"], 30, Kyiv, 14–20. [in Ukrainian]
4. Donatella Calabi (2009). Handbooks of Civic Art from Sitte to Hegemann. C. Bohl, Jean-Franzois Lejeune. Sitte, Hegemann, and the Metropolis: Modern Civic Art and International Exchanges . P. 161–174. 270 Madison Ave, New York, NY: Routledge [in English]
5. Choay, Françoise (1992). L'orizzonte del posturbano. Officina tre. T. 26. Ernesto D'Alfonso. Officina. 132 p.
6. Guccione Margherita, Alessandra Vittorini (2005). Giancarlo De Carlo. Le ragioni dell'architettura. Electa Mondadori, 2005. 255 p.
7. Harvard University, Graduate School of Design (2005/2006). "Regeneration: Design as Dialogue, Building as Transformation." Special issue, Harvard Design Magazine (23). P. 3.
8. Riegl, Alois (1903). Der moderne Denkmalkultus: sein Wesen und seine Entstehung. Wien u.a.: Braumüller.
9. Sitte, Camillo (1965). City Planning According to Artistic Principles. Translated from the German by George R. Collins, Christiane Crasemann Collins. Random House, New York. 205 p.
10. Tyler, Norman, Ted Ligibel, and Ilene R. Tyler (2009). Historic Preservation: An Introduction to Its History, Principles, and Practice. 2nd ed. New York: Norton.
11. Whitehand, Jeremy W.R. (2010). Morphology and Historic Urban Landscapes. Van Oers (ed.), 2010. P. 35–44.
12. Zucconi, Guido (1989). La Citta Contesa: Dagli Ingegneri Sanitari Agli Urbanisti (1885-1942). 1st Edition. 195 p.

Подано до редакції 23.11.22